

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ДОШКІЛЬНОМУ І МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Мишко Н. М., Коханівська В. В., Криштопа А. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
mushko_nadin@ukr.net*

Психологічні особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку мають свою специфіку. У цьому віці діти мають особливості саморегуляції, мають труднощі з тим, щоб контролювати свої вчинки, схильні до емоційних проявів та реакцій. Також у дітей лише формується вміння розуміти причини власних дій та реакцій інших.

Булінг (цькування) в середовищі менших дітей виникає як спосіб виразити роздратування, образу, показати зверхність. Якщо такі прояви не забороняються, то така поведінка може стати систематичною. І навпаки, якщо діти чують лише заборони, а натомість не навчаються по-іншому виражати свою злість прийнятним способом, то цькування стає прихованим. Основні прояви булінгу у дітей цього віку: фізична кривда, глузування, псування речей, виключення з гри.

Навіть серед дітей дошкільного віку можна помітити поведінку з ознаками булінгу. Провідною діяльністю для дітей цього віку є гра, тож булінг найчастіше проявляється саме в процесі гри. Наприклад, дівчинку в групі дитячого садка щодня не приймають до гри інші діти через домовленість, або просто через те, що так вирішили діти, які є популярними в групі. Кожного дня дівчинка звертається до інших дітей, а ті щоразу їй відмовляють у спільній грі. Надалі їй можуть дозволити грати, але лише у тій ролі, що обере група. Зазвичай, це непривабливі ролі (наприклад, домашньої тварини у грі в сім'ю, замість іншої ролі, яку б хотіла зіграти дитина). Зазвичай, ознаки булінгу мають такі ігри, які жорстко приписують дитині поведінку, мають риси приниження або висміювання та не дозволяють заявити про свої бажання. Вихователі/виховательки мають зважати на подібні ситуації, помічати та вчасно реагувати на них наступним чином: вчити дітей говорити «ні», коли їм неприємно; створити правило, як зупиняти тих, хто тебе ображає (сказати «стоп», але не вдарити); вводити правила в групі, як реагувати на «ні» або «стоп»; звертати увагу на скарги дітей, навіть якщо вони здаються незначними; не ігнорувати пошкодження речей, або тілесні ознаки булінгу; заохочувати дітей говорити, якщо вони бачать, коли когось у групі ображають; планувати ігри так, щоб у них мали змогу взяти участь всі діти, в тому числі діти, які за якимись ознаками відрізняються від решти. Адаптувати ігри, щоб вони були інклюзивні і доступні для всіх; говорити з дітьми про

булінг простими прикладами. Наприклад, про те, що всі діти різні, і не можна ображати того, хто просто відрізняється від тебе; про те, що в кожного є межі, і не можна торкатись іншої дитини, якщо вона проти цього; про те, що може відчувати дитина, коли її образили.

Більшість випадків булінгу в молодшому шкільному віці серед дітей відбувається на шкільному подвір'ї, на перервах у шкільних коридорах, їдальнях тощо. Як можна допомогти групі молодших школярів і школярок протидіяти булінгу:

- розказати дітям, чому така поведінка є неприйнятною;
- розказати дітям про їх права;
- показати, що цькування не можна терпіти, дитина має право піти або сказати «стоп» (важливо зупинити свої дії щодо іншої дитини, якщо вона просить);
- звертати увагу на кожен прояв булінгу та реагувати вчасно, зупиняти відверто насильницьку поведінку;
- допомогти дітям не бути поза групою, познайомитись і потоваришувати одне з одним;
- давати творчі завдання, де кожна дитина може проявити себе, призначати різних дітей лідерами підгруп;
- домовитись про загальне правило, що про будь-які випадки, коли дитина в небезпеці або їй заподіяно шкоду, треба негайно повідомити вчителя/вчительку або батьків.

Прикладом роботи з дітьми щодо протидії булінгу може бути спільне обговорення їх прав. Роздайте дітям перелік прав. Запитайте, що важливо для них, нехай кожен назве один-два пункти.

ТИ МАЄШ ПРАВО:

1. Прохати про допомогу та підтримку.
2. Протестувати проти несправедливого відношення до себе.
3. Мати власну думку.
4. Ввічливо відмовитись «Ні, дякую» або «Вибачте, ні».
5. Мати свої власні почуття, незалежно від того, чи розуміють їх оточуючі.

ТИ НЕ ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ:

1. Любити тих, хто приносить тобі шкоду.
2. Миритися з неприємною ситуацією.
3. Підтримувати відносини, в яких тебе ображають.
4. Відповідати за чийсь неправильну поведінку.

Після того, як кожен учасник групи назвав найважливіші для нього пункти з переліку прав, відбувається обговорення. Дорослий підбиває підсумок сказаному, визначаючи що кожен прагне відчувати себе вільним в соціумі і кожен має право на індивідуальні особливості та право на захист.

Важливою складовою у профілактиці і протидії булінгу у дітей дошкіль-

ного та молодшого шкільного віку є ігри. Веселі ігри є одночасно способом покращити соціально-психологічну атмосферу в групі дітей, розвивати дружні стосунки в дитячому колективі. В грі діти тренують здатність до саморегуляції, керувати своєю поведінкою, припиняти дії, посилювати чи послаблювати їх, дотримуватись правил. Ці вміння є важливим ресурсом протидії булінгу. Створюючи дружню атмосферу, ігри також здатні знижувати тривогу, послаблювати страх перед помилками, бо помилки – це не погано, це може бути весело.

Оскільки з приходом інформаційно-комунікаційних технологій практики дворкових ігор дітей значно скоротилися і знаходяться на межі зникнення, потрібні зусилля на відновлення гри. Включення в заходи з протидії булінгу ігрових практик, підготовка в середовищі підлітків організаторів ігри для молодших на перервах (в тому числі з діагностичною метою) – це не тільки важливі аспекти профілактики булінгу та покращення загального соціально-психологічний клімату в колективі, але і способи реабілітації жертв, набуття соціальних контактів, укріплення самоповаги. «10 веселинок» - набір простих веселих ігор для розвитку умінь саморегуляції. Запропонований перелік ігор можна доповнювати і розширювати. Ігри можна модифікувати, придумувати свої варіанти вдосконалення, нові назви або нові ігри. Добре, коли в закладі освіти є ігрова культура. Наприклад, формуються улюблені набори ігор, які передаються від старших дітей молодшим у своєрідний спадок. Умовно в переліку ігор можна виділити 3 підгрупи, які мають дещо різне спрямування.

Перша група спрямована на тренування регуляції темпу рухів. При цьому розвивається увага, покращуються гальмівні процеси в центральній нервовій системі дитини. Приклад ігри такого типу - «Червоний-зелений». Діти рухаються, коли горить зелене світло і зупиняються, коли світло червоне. Не можна навіть поворухнутися на червоне.

Друга група ігор – це ігри з ведучим. Вони тренують увагу і навчають підпорядкуванню командам.

Третя група ігор – ігри на дозволи і вагу слова. Ці ігри тренують увагу, вміння розрізняти сказане, бути чутливим до слів, розуміти, наскільки важливим є слово. У цих іграх діти засвоюють підпорядкування дозволам і легко відмовляються від недозволеної дії, змінюють свою поведінку в залежності від почутого слова, гальмують свої реакції на схожі слова. Соціальні ігри для діагностики булінгу на різних етапах його формування.

У протидії та попередженні булінгу важливі соціально-емоційні компетентності дитини. Соціальні ігри дають можливість у природному для дитини ігровому середовищі виявити недостатньо сформовані соціально-емоційні вміння, які можуть спровокувати виникнення булінгу. Соціальні ігри розроблені Гюнтером Горном, німецьким психотерапевтом, основополож-

ником символдрами. Вони корисні дітям з 5 років, адже допомагають дитині відчувати свої межі та межі інших дітей, вчать усвідомлювати власні потреби і потреби інших, спокійно сприймати відмову, домовлятися з іншими. Ігри дають досвід взаємостосунків у різних нових ситуаціях. Корисними ці ігри можуть бути для дітей групи ризику, адже допомагають долати соціальні страхи, боязливість, сором'язливості, надмірну поступливість або, навпаки, агресивності. Корисними соціальні ігри будуть і для налагодження стосунків в інклюзивних класах/групах, або в тих, де є новенькі. Прикладом найбільш відомої із соціальних ігор гри є «Коржик (Лепешка)», спрямованої саме на корекцію агресивної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпальчук С. І., Берсименко Ю.В., Вайнілович Н. А., Киченок А. С., Манастирна Я. В., Найдьонова Л. А., Скорбун І. А., Тілікіна Н.В., Усатенко Г. В., Флярковська О. В. Протидія булінгу (цькуванню) в закладі освіти. Київ, 2019. 30 с.
2. Ігрові методи діагностики булінгу (цькування) в групі/класі. Перелік ігор перекладено і адаптовано з ресурсу <https://www.yourtherapysource.com/blog1/2017/05/16/games-practice-selfregulation-skills/>.
3. Суб'єктні виміри особистісного становлення дитини дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / О.Д. Кравченко, Л.С. Москаленко, І.Г. Тітов; за ред. І.Г. Тітова. – К. : Академвидав, 2014.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ, ЯКІ ЗДОБУВАЮТЬ ДРУГУ ВИЩУ ОСВІТУ

Мишко Н. М., Даниленко О. І., Жалій С. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
mushkonadia@gmail.com*

На сучасному етапі розвитку психологічної науки існують різні моделі мотивації дорослої особистості, реалізованої у праці. Найбільш відомі так звані змістовні та процесуальні теорії мотивації. Змістовні теорії мотивації базуються на врахуванні різноманітних потреб і пов'язаних з ними факторів, які визначають поведінку працівників. Потреба — це внутрішній стан фізіологічного або психологічного відчуття людиною браку чогось важливого для її життєдіяльності. Потреби утворюють ієрархічну структуру, котра як домінанта визначає поведінку людини. Загальноприйнятим є поділ потреб на первинні, за своєю природою фізіологічні, і вторинні — психологічні (потреба в успіху, повазі, владі, приналежності) [1].